

પ્રવચન નં. ૧૭૧, શ્લોક--૨૫૫, ગાથા-૧૪૭-૧૪૮, મંગળવાર, જયેષ્ઠ વદ ૩,
તા.૦૧-૦૭-૮૦

આમાંથી આ કાઢ્યું. અહીં સુધી આવ્યું છે ને? 'આવશ્યક ક્રિયાઓથી શું ઊપજ્યું?' આત્મામાં અંદર વસ્તુનું ભાન ન મળે અને છ આવશ્યક કરે એથી એને ઊપજ્યું શું? આહાહા...! 'અનુપાદેય ફળ ઊપજ્યું એવો અર્થ છે.' અનુપાદેય. 'હેય; નાપસંદ કરવા જેવું;...' એ ક્રિયા તો રાગ છે. છ બાહ્ય આવશ્યક છે એ તો રાગની ક્રિયા છે. આહાહા...! અત્યારે તો એ જ રાગની ક્રિયાને ધર્મ માનીને બેઠા છે. અહીંયાં કહે છે કે છ પ્રકારની બાહ્ય ક્રિયા જે છે એનું ફળ સંસાર છે. એ રાગ છે, શુભરાગ છે અને શુભરાગનું ફળ સંસાર છે. આહાહા...!

'માટે...' આ કારણે. જ્યારે બાહ્ય છ આવશ્યકનું ફળ ઉપાદેય નથી અને છોડવા લાયક છે 'માટે અપુનર્ભવરૂપી (મુક્તિરૂપી) સ્ત્રીનાં સંભોગ...' જેને આત્માના આનંદની મુક્તિ જોઈતી હોય, આનંદનો લાભ એવો જે મોક્ષ, અતીન્દ્રિય આનંદનો લાભ એવો જે મોક્ષ, એ જેને જોઈતો હોય તેણે એ મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનો 'સંભોગ અને હાસ્ય પ્રાપ્ત કરવામાં...' એટલે આનંદ.

આહાહા...! મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનો અનુભવ અને આનંદ. મોક્ષ એટલે આત્માનો પૂર્ણ સ્વરૂપ આનંદ, એનો આનંદનો અનુભવ, એ જેને જોઈતો હોય તેને. આહાહા...! ‘હાસ્ય પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રવીણ એવા નિષ્ક્રિય...’ એ છ આવશ્યક છે એ તો સક્રિય રાગ છે. આહાહા...! અને છ આવશ્યક વિના આત્મા આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ, એને રાગ વિનાની જે ક્રિયા એને અહીંયાં નિષ્ક્રિય કીધી છે. રાગની અપેક્ષાએ છ આવશ્યક જે વ્યવહાર છે રાગને સક્રિય કીધા. એ અપેક્ષાએ આત્માની નિષ્ક્રિયક્રિયા (અર્થાત્) એકલા અતીન્દ્રિય આનંદને સ્પર્શવું, અતીન્દ્રિય જ્ઞાનના સ્વભાવમાં એકાગ્રતા થવી એનું નામ નિષ્ક્રિય ક્રિયા છે, એનું નામ ધાર્મિક ક્રિયા છે. બહુ આકરું કામ. નિર્વિકલ્પ વીતરાગી ક્રિયા, નિર્મળ પવિત્ર પરિણતિની ક્રિયા (કરતાં) એ જીવને સામાયિક ચારિત્ર સંપૂર્ણ થાય છે.

એ પરમ આવશ્યકથી ‘નિષ્ક્રિય પરમ-આવશ્યકથી...’ આહાહા...! અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એને રાગની ક્રિયા વિના સ્વભાવિક ક્રિયાને અહીં નિષ્ક્રિય કીધી છે. રાગને ક્રિયા કીધી ત્યારે આત્માની મોક્ષમાર્ગની ક્રિયા, ધર્મક્રિયા તેને સક્રિય કીધી છે. દ્રવ્યને જ્યારે નિષ્ક્રિય કહેવું હોય તો આને સક્રિય કહેવાય છે. નહિતર રાગની અપેક્ષાએ એને નિષ્ક્રિય કહેવાય છે. આહાહા...! પરમ આવશ્યકથી જીવને... આહાહા...! પરમસમતા રાગરહિત આત્માના આનંદના અનુભવથી થતી જે સામાયિક, આનું નામ સામાયિક. આહાહા...! આ દુનિયા કરીને બેસે જે આ પથરાણું પાથર્યું, નમોત્યુણં ને અરિહંતાણં, નવકાર ને તિક્ષ્ણુત્તો ને ઇચ્છામિ પડિકમણા (બોલે એટલે) થઈ ગઈ સામાયિક જાણે. એ સામાયિક નથી. એવું તો અનંતવાર કર્યું છે. આહાહા...!

આત્માનું અંતર જ્ઞાન જે પરમપવિત્ર પરમાત્મસ્વરૂપ, એનો અનુભવ, એનું જ્ઞાન, એનો અનુભવ અને એમાં સ્થિરતા, એવી જે નિષ્ક્રિય, એ નિષ્ક્રિય પરમ આવશ્યકથી જીવને સામાયિક ચારિત્ર સંપૂર્ણ થાય છે. તેને સમતા પૂર્ણ-પૂર્ણ પ્રાપ્ત થાય છે. આહાહા...! બધું દુનિયાથી વિરૂદ્ધ. સંપ્રદાયમાં ચાલે એનાથી વાત વિરૂદ્ધ ચાલી છે. સંપ્રદાયમાં સત્ય વાત મૂકી દીધી અને અસત્ય ઉપર બધા ચડી ગયા છે. આહાહા...! સામાયિક, ચૌવિસંથો, વંદના, પડિકમણા, ભક્તિ, પૂજા, વ્રત એ બધી રાગની ક્રિયા છે. એ રાગ તો સંસાર છે. એ કોઈ ધર્મની ક્રિયા નથી. ધર્મની ક્રિયા તો આ નિષ્ક્રિય જે આવશ્યક ક્રિયા, રાગના વિકલ્પ વિનાની, આત્માના નિર્વિકલ્પ સ્વભાવની જે ક્રિયા, પરિણતિ તેનું નામ સામાયિકની પ્રાપ્તિ છે. આહાહા...! આવી ઝીણી વાતું!

‘એવી રીતે (આચાર્યવર) શ્રી યોગીન્દ્રદેવે (અમૃતાશીતિમાં ૬૪મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-’

“યદિ ચલતિ કથઞ્ચિન્માનસં સ્વસ્વરૂપાદ્
ભ્રમતિ બહિરતસ્તે સર્વદોષપ્રસન્નગઃ ।

તદનવરતમંતર્મગ્નસંવિગ્નચિત્તો

भव भवसि भवान्तरस्थायिधामाधिपस्त्वम् ।।”

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘જો કોઈ પ્રકારે મન નિજ સ્વરૂપથી ચલિત થાય...’ આહાહા...! ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ આનંદ અને ચૈતન્યમૂર્તિ છે. વીતરાગસ્વરૂપી આત્મા છે, એમાંથી મન ચલિત થાય. ‘કોઈ પ્રકારે...’ આહાહા...! સંસારના કામ માટે કે ધર્મના નામે મનમાં કોઈ પ્રકારે પણ નિજ સ્વરૂપથી ચલિત થાય. આહાહા...! શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા, એના નિજ સ્વરૂપથી મન કોઈપણ પ્રકારે ધર્મને નામે પણ જો ચલિત થાય ‘અને તેનાથી બહાર ભમે...’ આહાહા...! અંતરમાં ન જતાં મન બહાર ભમે ‘તો તને સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે.’ આહાહા...! અંતર પ્રભુ ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, એને છોડીને મન કંઈ પણ બહારમાં જાય તો બધા દોષનો પ્રસંગ આવે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- બધા દોષો એટલે?

ઉત્તર :- એ રાગ-દ્વેષ બધા, મિથ્યા ભ્રાંતિ બધી. એ ઠીક કરું છું એ મિથ્યાત્વ સાથે બધા દોષ ભેગા આવે છે. આહાહા...! એકલું મન બહાર જાય તો એકલો દોષ ચારિત્રનો છે એમ નહિ, એમ કહે છે. એને પાછો પોતાનો માન્યો લાભદાયક અને મિથ્યાત્વ સહિત... આહાહા...! ‘સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે,...’ આહાહા...! મન બહાર જતાં એનાથી લાભ માનતા સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે. આહાહા...! આવી વાત હવે. વાડામાં તો સાંભળી ન હોય. જિંદગી મજૂરી-મજૂરી કરીને કાઠી હોય. ‘ચીમનભાઈ’! આ શું તમારા ધંધા મજૂરના છે મોટા. આખો દિ’. ભલે પાંચ-પચ્ચીસ લાખ પેદા કરે. પણ મોટા મજૂર. આત્મા અંદર મનનો સંગ કરે... કહે છે. આહાહા...! તો બધા દોષનો પ્રસંગ થાય છે. આહાહા...! આત્મા મનનો પ્રસંગ-સંગ કરે. કેમકે આત્મા પ્રભુ મન વિનાની ચીજ છે. એમાં મન નથી. એ મન વિનાની ચીજ આત્મા અંદર છે એને છોડીને એ આત્મા મનનો સંગ કરે, મનનો પ્રસંગ કરે. આહાહા...!

‘કોઈ પ્રકારે મન નિજ સ્વરૂપથી ચલિત થાય...’ આહાહા...! ભ્રમણાથી, રાગથી, પ્રેમથી, શુભથી, અશુભથી, કોઈપણ પ્રકારે મન ચલિત થાય... આહાહા...! અને તેનાથી બહાર ભમે... આહાહા...! ચૈતન્ય ભગવાન સિવાય મન બહાર ભમે, અરે...! પંચપરમેષ્ઠીને મન સ્મરે તોપણ એ સંસાર છે, રાગ છે. આકરી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! કહ્યું ને? ‘તેનાથી બહાર ભમે તો તને સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે,...’ એમાંથી પોતાનું પાછું કાંઈક ઠીક કરું છું એ પણ માને અંદર ભેગું એટલે મિથ્યાત્વ પણ ભેગું આવે છે. આહાહા...! શું કહ્યું સમજાણું?

આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ વીતરાગ મૂર્તિ આત્મા છે. કહે છે, એને રાગના પ્રસંગમાં મનને જોડે તો સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે. ચારિત્રદોષનો તો આવે પણ ઠીક કરું છું એવી બુદ્ધિ થાય એ મિથ્યાત્વનો દોષ પણ સાથે આવે છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? હવે

એકકોર દુકાન ને ધંધા 'મુંબઈ'ના-મોહનગરીના અને એકકોર આવી વાત. કાંઈ ઉગમણે-આથમણે મેળ ખાય એવું ન મળે. આહાહા...! આખો દિ'...

મુમુક્ષુ :- ધંધો કરીએ, પૈસા કમાઈએ પછી અહીં બેસીએ.

ઉત્તર :- ધૂળમાં પણ મરી જશે વચમાં તો પૈસા કમાણા ક્યાં? પૈસા કમાયા પહેલા વચમાં મરી જશે ત્યારે? ક્યારે દેહ છૂટી જશે? દેહ છૂટો જ પડ્યો છે. એનું ક્ષેત્ર પણ જુદું છે. એનો કાળ જુદો, ભગવાનઆત્માનો કાળ ને ક્ષેત્ર જુદો છે. એ અહીંથી ક્ષેત્ર બાહ્યરૂપે ક્ષેત્ર જુદો પડ્યો ભેગો દેહ છૂટી જશે. આહાહા...! એને ભરોસે રહીને, કમાઈએ અને પછી કરશું... આહાહા...!

એ અહીં કીધું. બહારમાં મનને ક્યાંય પણ જોડે... આહાહા...! અરે...! વાંચનમાં, શ્રવણમાં, મનનમાં, લખાણમાં પણ જોડે (તો) 'સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે,...' આહાહા...! ભગવાન સ્વ આશ્રય છોડી અને પરાશ્રયમાં મનમાં જોડાય એને સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે. આહાહા...! આકરું કામ છે. 'માટે તું...' આ કારણે તું 'સતત અંતર્મગ્ન...' આહાહા...! 'સતત અંતર્મગ્ન...' કરવું. એમ છે ને? 'અંતર્મગ્ન અને સંવિગ્ન ચિત્તવાળો થા...' આહાહા...! માટે તું નિરંતર અંતર્મગ્ન. જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવને એક સમય પણ ભૂલ નહિ, ભાઈ! તારો પ્રભુ તે છે. એને એક સમય પણ ભૂલ્યો તો ભમી ગયો. બધા દોષો આવશે. આહાહા...! આમાં મોટા ધંધા (આડે) નવરાશ ન મળે. આ વિચાર કરવાની નવરાશ ન મળે. આખો દિ' આ કર્યું... આ કર્યું.. આ કર્યું અને આ કર્યું... આહાહા...!

'માટે તું...' માટે એટલે શું? સ્વરૂપથી, ચૈતન્ય ભગવાનથી મનને ક્યાંય પણ જો બહાર જોડી દીધું.. આહાહા...! સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવશે. 'નિજ સ્વરૂપથી ચલિત થાય અને તેનાથી બહાર ભમે તો તને સર્વ દોષનો પ્રસંગ આવે છે, માટે તું સતત અંતર્મગ્ન...' આહાહા...! નિરંતર ભગવાન આનંદસ્વરૂપમાં લીનતા નિરંતર કર. આહાહા...! અને મનના જોડાણમાં ગયું તો દોષનો પાર નહિ આવે. આહાહા...! પાર ન આવે એનો અર્થ? દોષ પણ ઘણા અને દોષનો અંત પણ નહિ આવે. આહાહા...! અને આમાં દોષ ઉત્પન્ન થાય નહિ અને દોષનો અંત આવીને સામાયિક સાચી થાય, મુક્તિ મળે. અંતર આત્મામાં ધ્યાન અને સ્વરૂપમાં અંદર એકાગ્રતાથી સમતા મળે, સમકિત મળે, ચારિત્ર મળે અને મુક્તિ મળે. આહાહા...! કહો, 'સુમનભાઈ'! આવી વાતું છે. સવારની જુદી અને આ રાતની જુદી. આહાહા...!

'જેથી તું મોક્ષરૂપી સ્થાયી ધામનો અધિપતિ થશે.' આહાહા...! સંવેગી, વૈરાગી. મનથી પણ વિરક્ત અને આત્મામાં રક્ત એવા વિરક્તના કારણે... આહાહા...! 'સંવિગ્ન ચિત્તવાળો થા કે જેથી તું મોક્ષરૂપી સ્થાયી...' આહાહા...! કાયમ રહેનાર. આ દેહ તો ક્ષણમાં આવે ને વયો જાય. આહાહા...! નિગોદના ભવ જુઓને! એક અંતર્મુહૂર્તમાં ૬૬ હજાર ભવ કર્યા. યાદ કોને? ભગવાન જાણે. આ વર્તમાનમાં છે ઈ (સર્વસ્વ થઈ ગયું). નિગોદ લસણ ને

ડુંગળી, એના અંતર્મુહૂર્તમાં ૬૬૩૩૬ ભવ કર્યા. અંતર્મુહૂર્તમાં. એવા અનંતા અંતર્મુહૂર્તમાં. આહાહા...! ભૂલી ગયો. માણસ થયો ત્યાં ભૂલી ગયો. આહાહા...! જન્મ્યો એટલે ઉંઆ... ઉંઆ... ઉંઆ... એ ત્યાંનો ત્યાં અને અહીંનું અહીં હવે અમારે થઈ રહ્યું. આહાહા...! કાંઈ ભાન ન મળે. જન્મે ત્યારે આંખ પહેલી ઊઘાડે નહિ. જન્મે ત્યારે પહેલા ઉંઆ... જ પહેલું કરે. જન્મ થાય ને? એ બાળક આંખ પહેલી ઊઘાડે નહિ. ઉંઆ... અવાજ કરે. આહાહા...! ત્યારે એની મા તપાસે કે આ દીકરી છે કે દીકરો. આહાહા...! આવા અવતાર!

કહે છે, બધા મનના પ્રસંગને લઈને આ બધા બને છે. આહાહા...! માટે મનના એ પ્રસંગને છોડી સંવિગ્ન ચિત્તવાળો થા. આહાહા...! સંવેગી-વૈરાગી. વૈરાગ્ય તો એને કહીએ કે શુભ અને અશુભભાવથી પણ જુદો પડે એનું નામ વૈરાગ્ય. આખી દુનિયાથી જુદો પડે ત્યારે વૈરાગ્ય કહેવાય. આહાહા...! અંતરમાં શુભભાવથી પણ જુદો પડે તેને વૈરાગ્ય કહેવાય. અને શુભથી પણ જ્યાં જુદો પડ્યો એટલે આખી દુનિયાથી જુદો (પડી ગયો). આહાહા...! પંચપરમેષ્ટી સિદ્ધ ભગવાનથી પણ જુદો (પડ્યો). એવો સંવિગ્ન એટલે વૈરાગી એટલે કે વિરક્ત. આહાહા...! એવો વિરક્ત ચિત્તવાળો થા. આહાહા...! મુનિરાજ કહે છે આવો થા ને, પ્રભુ!

‘જેથી તું મોક્ષરૂપી સ્થાયી ધામનો અધિપતિ થશે.’ આહાહા...! તેથી મોક્ષરૂપી સ્થાયી ધામ-કાયમ રહેનારું. અહીં તો પાંચ-પચ્ચીસ, પાંચ-પચાસ વર્ષ રહે અને મરીને ક્યાંય ચાર ગતિમાં રખડવા ચાલ્યો જશે. આહાહા...! નરક અને નિગોદ, ભૂંડ ને... આહાહા...! રીંછડા અને ભૂંડમાં જન્મશે. આહાહા...! પણ આ સંવિગ્ન-વિરક્તથી મોક્ષરૂપી સ્થાયી ધામ-સ્થિર રહેનારું, કાયમ રહેનારા ધામને પામીશ, એનો અધિપતિ થઈશ. એમ કહે છે. આહાહા...!

‘વળી (૧૪૭ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-’
ઓલો તો આધાર આપ્યો. હવે પોતે ટીકા કરે છે.

શ્લોક-૨૫૫

તથા હિ -

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

યદ્યેવં ચરણં નિજાત્મનિયતં સંસારદુઃખાપહં
મુક્તિશ્રીલલનાસમુદ્ભવસુખસ્યોચ્ચૈરિદં કારણમ્ ।
બુધ્વેત્થં સમયસ્ય સારમનઘં જાનાતિ યઃ સર્વદા
સોયં ત્થક્તબહિઃક્રિયો મુનિપતિઃ પાપાટવીપાવકઃ ॥૨૫૫॥

[શ્લોકાર્થ :-] જો એ રીતે (જીવને) સંસારદુઃખનાશક 'નિજાત્મનિયત ચારિત્ર હોય, તો તે ચારિત્ર મુક્તિશ્રીરૂપી (મુક્તિલક્ષ્મીરૂપી) સુંદરીથી ઉત્પન્ન થતા સુખનું અતિશયપણે કારણ થાય છે;-આમ જાણીને જે (મુનિવર) નિર્દોષ સમયના સારને સર્વદા જાણે છે, તે આ મુનિપતિ-કે જેણે બાહ્ય ક્રિયા છોડી છે તે-પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે. ૨૫૫.

શ્લોક-૨૫૫ ઉપર પ્રવચન

યદ્યેવં ચરણં નિજાત્મનિયતં સંસારદુઃખાપહં
મુક્તિશ્રીલલનાસમુદ્ભવસુખસ્યોચ્ચૈરિદં કારણમ્ ।
બુધ્વેત્થં સમયસ્ય સારમનઘં જાનાતિ યઃ સર્વદા
સોયં ત્થક્તબહિઃક્રિયો મુનિપતિઃ પાપાટવીપાવકઃ ॥૨૫૫॥

શ્લોકાર્થ :- 'જો એ રીતે (જીવને) સંસારદુઃખનાશક...' સંસારના દુઃખનો નાશ કરનાર. ભગવાનઆત્માની દૃષ્ટિ અને અનુભવ (છે) એ પુણ્ય-પાપના ભાવ, સંસાર, એનો નાશ કરનાર (છે). આહાહા...! સંસારદુઃખનો નાશ 'નિજાત્મનિયત ચારિત્ર...' છે? 'નિજ આત્માને વળગેલું;...' નિયત છે ને? 'નિજ આત્માને અવલંબતું; નિજાત્માશ્રિત; નિજ આત્મામાં એકાગ્રતા.' નિજાત્મનિયત. પોતાના આત્મામાં નિશ્ચય, સ્થિરતા. મનમાં જોડાણ એ કાંઈ પોતાના આત્મામાં સ્થિરતા નથી. એ તો વ્યગ્રતા (છે). આહાહા...! 'સંસારદુઃખનાશક નિજાત્મનિયત ચારિત્ર...' નિજ આત્મા પોતાનો તેમાં નિયત-નિશ્ચય ચારિત્ર. નિશ્ચય સ્વરૂપમાં રમણતા એ નિશ્ચય ચારિત્ર. આહાહા...! ક્રિયા-હ્રિયા બધી એ કાંઈ ચારિત્ર-બારિત્ર નથી. આહાહા...! વાડામાં તો અત્યારે આ જ બધું ચાલે છે.

મુમુક્ષુ :- વાડામાં તો ચીભડા જ ઊગે ને.

ઉત્તર :- અને સાચી વાત કહેવા જાય તો કહે, એ...! એકાંત છે. એકાંત છે. વ્યવહાર માનતા નથી એમ નહિ વ્યવહાર છે. પણ વ્યવહારનું ફળ સંસાર છે. વ્યવહારનય નથી એમ નહિ. વ્યવહારનય છે, વ્યવહારનયનો વિષય છે અને એનું ફળ પણ છે. વ્યવહારનય એટલે જ્ઞાનનો અંશ. તો જ્ઞાનનો અંશ તો એનું જ્ઞેય એટલે વસ્તુ છે. રાગ, ભેદ એ બધો એનો વિષય છે અને નય છે એ વિષયી છે. તેથી એનો વ્યવહારનો વિષય છે. વ્યવહાર નથી એમ નહિ પણ એનું ફળ સંસાર છે. આહાહા...!

'નિજાત્મનિયત ચારિત્ર...' ભાષા દેખો! આહાહા...! નિજાત્મનિયત ચારિત્ર. પોતાના આત્મામાં નિશ્ચય ચારિત્ર. આહાહા...! પોતાનો જે શુદ્ધ ચૈતન્યઘન આત્મા છે એમાં નિયત

૧. નિજાત્મનિયત = નિજ આત્માને વળગેલું; નિજ આત્માને અવલંબતું; નિજાત્માશ્રિત; નિજ આત્મામાં એકાગ્ર.

નિશ્ચયથી રમવું. એ ચારિત્ર 'હોય તો તે ચારિત્ર મુક્તિશ્રીરૂપી (મુક્તિલક્ષ્મીરૂપી) સુંદરીથી ઉત્પન્ન થતા...' આહાહા..! એ સંસાર રહિત આનંદની પૂર્ણ દશારૂપ એ મુક્તિ, એ સુંદરીથી ઉત્પન્ન થતાં 'સુખનું અતિશયપણે કારણ થાય છે;...' આહાહા..! મન બહાર ભમે તો બધા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે. આત્મામાં નિયત ચારિત્ર થાય તો બધા ગુણો ઉત્પન્ન થાય. એમ કહે છે. આહાહા..!

'ચારિત્રનિજાત્મા મુક્તિશ્રીરૂપી (મુક્તિલક્ષ્મીરૂપી) સુંદરીથી ઉત્પન્ન થતા સુખનું અતિશયપણે કારણ થાય છે;...' નિજાત્માનો આશ્રય કરતાં, પોતાનો ભગવાનઆત્માનો આશ્રય અને અવલંબન કરતાં મુક્તિરૂપી સુંદરીથી ઉત્પન્ન થતા સુખનું અતિશય કારણ થાય છે. એ આનંદનું કારણ થાય છે. આહાહા..! 'આમ જાણીને...' આમ જાણીને કે 'જે (મુનિવર) નિર્દોષ સમયના સારને સર્વદા જાણે છે;...' આહાહા..! નિર્દોષ સમયનો સાર વીતરાગતા. આહાહા..! નિર્દોષ સમયના સારને સર્વદા જાણે છે. આહાહા..! આખી ભાષા બીજી જાતની. આહાહા..! બહારમાં તો એ ચાલે. વ્યવહાર સાધન છે, વ્યવહાર સાધન છે, નિશ્ચય સાધ્ય છે, વ્યવહાર કારણ છે, નિશ્ચય કાર્ય છે, વ્યવહાર પહેલો આવે અને નિશ્ચયનું ફળ પછી આવે. આહાહા..! અરે..રે..! અહીં કહે છે કે વ્યવહારમાં મન બહાર ગયું એનું ફળ સંસાર છે. એ વ્યવહારનું ફળ કીધું. આહાહા..!

અંતર્મુખ નિજાત્મ નિયત ચારિત્રથી સુખનું અતિશયપણે કારણ થાય છે. આત્માનું ચારિત્ર... આહાહા..! સહજ સુખસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા એની જે ચારિત્ર એટલે રમણ દશા સુખનું કારણ થાય છે. આ પૈસા, બાયડી, છોકરા સુખનું કારણ થાય છે એમ નથી કહ્યું. આ તમારા હીરા-માણેક એ સુખનું કારણ (નથી કહ્યું).

મુમુક્ષુ :- મુનિ એમ કહે?

ઉત્તર :- વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એમ છે. મુનિની વાત ક્યાં? આહાહા..!

સવારમાં નહોતું આવ્યું? કે દીવો બીજાને પ્રકાશે છે. પણ દીવો પ્રકાશે છે તેની પાસે જાતો નથી. તેમ તે દીવાને બીજી ચીજ પ્રકાશતી નથી, તેમ એ દીવો બીજી ચીજને ઊપજાવતો નથી. તેમ બીજી ચીજ દીવાને ઊપજાવતી નથી. આહાહા..! એમ ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યરૂપી દીવો એ રાગાદિ પર ચીજને ઉત્પન્ન કરતો જ નથી. અને રાગાદિ આત્માના જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરતા નથી. આહાહા..! હવે આવું ક્યારે બેસે? આહાહા..! જેમ એ દીવો જે ચીજને પ્રકાશે છે તે ચીજ દીવાને વિક્રિય-વિપરીત કરી શકતી નથી. તેમ એ દીવો તે ચીજને ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી, તેમ બદલાવી શકતો નથી. આહાહા..! એમ ભગવાનઆત્મા...

આ લોહચુંબકનો દાખલો આપ્યો હતો ને? લોહચુંબક જેમ સોયને ખેંચે એમ દીવો જેને પ્રકાશે તેને ખેંચતો નથી. અને જે પ્રકાશે છે એ ચીજ પણ દીવાને ખેંચતી નથી. એમ આ ભગવાનઆત્મા જેને જાણે તેને ખેંચતો નથી. તેનાથી જીવ જુદો રહે છે. આહાહા..!

તેમ પોતે જ્ઞાન પરચીજને ખેંચતું નથી, લાવતું નથી. જ્ઞાનસ્વરૂપ તો જ્ઞાનમાં રહે છે. રાગસ્વરૂપ ને પુણ્યસ્વરૂપને બહારના ફળસ્વરૂપ તે તેનામાં રહે છે. આહાહા...! પ્રભુ તો પ્રકાશમય છે. દીવાની પેઠે ચૈતન્ય તો પ્રકાશમય છે. આહાહા...! દીવો બીજી ચીજને પ્રકાશે એથી દીવામાં કંઈ વિક્રિયા આવે એમ નથી. તેમ એ દીવાનો પ્રકાશ જેને પ્રકાશે એનાથી પ્રકાશ્યો છે એમ નથી. તેમ દીવો જેને પ્રકાશે છે એ પ્રકાશ એ ચીજને લાવે છે અને એ ચીજને રચે છે એમ નથી. આહાહા...! દૃષ્ટાંત મૂકી દીધું હતું, એકદમ પછી સિદ્ધાંત લીધો હતો. બાકી દૃષ્ટાંતમાં આ છે. આહાહા...!

દીવા સમાન ચૈતન્યપ્રભુ, બીજી ચીજને પ્રકાશતા બીજી ચીજ એને વિક્રિય કરી શકતી નથી. તેમ દીવો તે જેને પ્રકાશે તેને લાવતો નથી, તેને રચતો નથી. આહાહા...! દીવો જેને પ્રકાશે છે તેની ઉત્પત્તિ દીવો કરતો નથી. આહાહા...! અને જેને પ્રકાશે છે એ દીવાને ઉત્પન્ન કરતા નથી.

એમ ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યદીવો જે ચીજને પ્રકાશે છે એ વ્યવહાર, એ પણ હજી વ્યવહાર છે. આહાહા...! 'હરિભાઈ'એ પ્રશ્ન કર્યો હતો ને? કે પરને જાણે છે ને? પરને જાણે છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. પરને કરતો તો નથી, પરમાં તો નથી, પર એને લઈને નથી પણ પરને જાણવું એ પણ વ્યવહાર છે. આહાહા...! આવી વાત સંપ્રદાયને આકરી લાગે, નિશ્ચય લાગે, એકાંત લાગે. શું થાય? ભાઈ પ્રભુ! માર્ગ તો આ છે. સત્યનું સત્ પરમસત્ય શરણ તો આ છે. એ સિવાય કાંઈ કોઈ ચીજ શરણ છે નહિ. સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, જ્ઞાનાનંદનો ધરનાર આત્મા એ જ શરણ છે, બીજી કોઈ ચીજ શરણ છે નહિ. આહાહા...! આત્માથી બહાર મન ગયું તો ચાર ગતિમાં રખડવાનું છે, એમ કહે છે. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા ચૈતન્યની જ્યોત અંદર દીવો છે, ચૈતન્યદીવો છે, આનંદનો દરિયો છે. એમાંથી મનને જો બહાર મૂક્યું તો બધા દોષની ઉત્પત્તિ છે અને મન છોડીને અંદરમાં ગયો, એકાગ્ર (થયો) તો બધા ગુણની ઉત્પત્તિ છે. આહાહા...! આ ક્યાં વાત બેસે? દીવાને દૃષ્ટાંતે એ કીધું છે. દૃષ્ટાંત મફત નથી આપ્યું.

લોહચુંબક સોયને ખેંચે છે અને સોય ખેંચાય જાય છે. એમ દીવો પ્રકાશે છે એટલે બીજી ચીજ તેને ખેંચે છે કે દીવો બીજી ચીજને ખેંચે છે તેમ નથી. એમ ભગવાનઆત્મા પરને જાણતા વ્યવહારે જાણતા, પરમાં જાતો નથી, પરને ખેંચતો નથી. સમીપ કે અસમીપ, આ જાણનાર પ્રભુની પાસે સમીપ વસ્તુ હોય કે અસમીપ હો, એ તો જાણનારો જાણનારો જ છે. સમીપ હોય કે અસમીપ હોય. આ ચૈતન્યદીવડો ભગવાન અંદર દેહમાં હાડકાની પાછળ, આ તો હાડકા-માંસ છે, એની પાછળ રહેલો ચૈતન્યદીવડો, એ ચૈતન્યદીવો... આહાહા...! પરને પ્રકાશતા પરમાં જાતો નથી. તેમ પરને લઈને જાણે છે તેમ નથી. એ તો ભગવાનઆત્મા ચૈતન્ય જાણનાર પ્રકાશમૂર્તિ છે. આહાહા...! ક્યાંથી આવે સાંભળવા?

અંદરમાં ચીજ મળે નહિ. અનાદિથી ચાર ગતિમાં રખડપટ્ટી છે. આહાહા..! બહાર સત્ય સાંભળવા મળે નહિ, એમાં અંદર આ (કરવું)... ઓહોહો..! શું પણ વાત કરી છે!

‘આમ જાણીને...’ કેમ જાણીને? કે સંસારના દુઃખનાશક નિજાત્મ નિજ ચારિત્ર છે એમ જાણીને. મનનું ચારિત્ર મનના કારણે શુભરાગાદિ ક્રિયા (થાય) એ કોઈ દુઃખનો નાશક નથી. આહાહા..! ‘આમ જાણીને...’ આમ જાણીને એટલે? સંસારદુઃખનો નાશ કરનાર તો નિજાત્મ ચારિત્ર જ છે. બીજી કોઈ ચીજ દુઃખનો નાશ કરનાર, સંસારનો અભાવ કરનાર છે જ નહિ. એમ જાણીને... આહાહા..! ‘જે (મુનિવર)...’ મુખ્ય તો એનો ઉપદેશ છે ને? ‘સમયના સારને સર્વદા જાણે છે,...’ સમય એટલે ભગવાનઆત્મા, એનો સાર જે શુદ્ધ ચૈતન્યઘન, આનંદકંદ એને જે સર્વદા જાણે છે. સર્વદા. એક ક્ષણે જાણ્યું અને પછી પડી ગયું, થઈ રહ્યું, ખલાસ એમ નહિ. આહાહા..! કોઈ કાળલબ્ધિ પાકી ગઈ હોય અને એક ક્ષણ કોઈ આવી ગયું હોય, એ તો કાંઈ વસ્તુ નથી. આહાહા..! પાછા મિથ્યાત્વમાં ઠેકાણે પડ્યા ઈના ઈ. આહાહા..! પરના કામ કરવા, પર પાસેથી માન લેવું, પરમાં પુષ્ટિ કરવી એની એ દશા પાછી છે.

અહીં એ કહે છે કે ‘આમ જાણીને જે (મુનિવર) નિર્દોષ સમયના સારને સર્વદા જાણે છે,...’ આહાહા..! મુનિવર ચૈતન્યમૂર્તિને સર્વદા જાણે છે. કોઈ સમય જાણે અને કોઈ ક્ષણ (ન જાણે) એમ નહિ. આહાહા..! ‘તે આ મુનિપતિ-કે જાણે બાહ્ય ક્રિયા છોડી છે...’ આહાહા..! જેણે મનના સંગની ક્રિયા, રાગની ક્રિયા છોડી છે. આહાહા..! એ વ્યવહાર છે. છોડી છે એ વ્યવહાર છે. અને પરને જાણે છે એ વ્યવહાર છે તો આ છોડી તો વળી ક્યાંય વ્યવહાર છે. આહાહા..! ભગવાન આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ એ અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમે, રહે એટલે પરમાં ન જાય એને પર છોડે છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! કથન શૈલી શું કરે? વ્યવહાર વિનાનું કથન. એ વ્યવહારનું કથન આવે તો માની બેસે કે આ વસ્તુ છે. આહાહા..!

‘જેણે બાહ્ય ક્રિયા છોડી છે...’ આહાહા..! મુનિવર એને કહીએ, જેણે અતીન્દ્રિય આનંદની રમણતામાં બાહ્ય ક્રિયા છોડી છે. બેન આવ્યા નથી. નહિ? આહાહા..! ‘તે-પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે.’ આહાહા..! જેણે બાહ્ય રાગની ક્રિયા છે એ છોડી છે અને ભગવાન ચિદાનંદ પ્રભુ વીતરાગમૂર્તિ આત્મા, એને અવલંબીને વીતરાગી ક્રિયા કરી છે. આહાહા..! એ ‘પાપરૂપી અટવી...’ આહાહા..! એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ બેય પાપરૂપી વન-અટવી છે મોટી. આહાહા..! પુણ્ય અને પાપના બેય ભાવ, ‘પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે.’ આહાહા..!

એક એક શબ્દમાં કેટલું ભર્યું છે! હવે લોકોને એમ લાગે એકાંત છે... એકાંત છે. અત્યારે આમ ન હોય, અત્યારે વ્યવહાર હોય. એક ‘શ્રુતસાગર’ સાધુ છે ને? ‘શાંતિસાગર’ના કેડાયત (એ કહે છે), અત્યારે શુભભાવ જ હોય. એમ પ્રરૂપણા કરે. અત્યારે બીજો ભાવ

શુભ સિવાય હોય જ નહિ. આહાહા...! અરે...રે...! અંતર જવાની જરૂર છે એટલું પણ માનતો નથી. શુભભાવથી કાંઈ પણ આત્માને લાભ નથી. સર્વ દોષની ઉત્પત્તિનું સ્થાન શુભભાવ છે. આહાહા...! કેમકે શુભભાવ એ સંસાર છે, રાગ છે. એ રાગ સર્વ દોષની ઉત્પત્તિનું સ્થાન છે. ભગવાનઆત્મા રાગ વિનાની ચીજ છે. એ બધા ગુણોની ઉત્પત્તિનું સ્થાન છે. સ્થાયી, કાયમ રહેનાર ગુણમાં મુક્તિના ગુણોની ઉત્પત્તિનું સ્થાન પ્રભુ છે. આહાહા...! આવું એકાંત લાગે ને? ‘પંડિતજી’! માણસને આ એકાંત લાગે. વાડામાં... આ તો એકાંત.. એકાંત... આત્મા... આત્મા... આત્મા... આહાહા...!

‘શ્રીમદ્’માં એક પત્ર આવે છે. એ આધાર આપે. એમ કે અંતરમાં બહુ થાકી જાય ત્યારે શુભભાવમાં વિશ્રામ થોડો લે. પણ શુભભાવ વિશ્રામ ક્યાં છે? આહાહા...! અરે...રે...! વિશ્રામ તો આત્મા છે. શુભભાવ અવિશ્રામ છે. એ છે એમાં લખાણ. ભાઈ એમ કહેતા. ‘છોટાલાલજી’ બ્રહ્મચારી નહોતા? ‘ઈન્દોર’માં. ‘છોટાલાલ’ બ્રહ્મચારી ‘ઈન્દોર’ આશ્રમમાં હતા. એ અહીં આવતા ને. એ ઘણીવાર (કહેતા). પહેલા આ વાત બેઠેલી પછી વળી પાછી ફરી ગયેલી. શુભ જરી વિશ્રામ લેવાને સ્થાન છે. શુભમાં વિશ્રામ લે પછી થાકી જાય તો અંદર જાય. આહાહા...! એમ કહેતા. પણ પછી પાછળથી ફરી ગયું. પાછળથી અહીં આવીને (કહે), ખોટી વાત (છે). એમ નથી, બાપુ! એમ નથી.

શુભભાવ, એને તો અહીં ઘોર સંસાર કહ્યો છે, ભાઈ! એ ઉદયભાવ છે, એ સ્વભાવ પારિણામિકભાવથી ભિન્ન છે, ઉગમણી-આથમણી દશા છે, બાપા! આહાહા...! તું કોણ અને રાગ કોણ? ભાઈ! તું પરમેશ્વર ને રાગ રાંક. આહાહા...! તું પરમેશ્વર મોટો પ્રભુ અનંતગુણનો ધામ (અને) રાગ રાંક. એક સમય રહે અને નાશ થઈ જાય. અને તે ફળ આપે તો દુઃખ આપે. આહાહા...! આવું સાંભળવું ‘પંડિતજી’ મુશ્કેલ પડી ગયું છે. બધી બહારની માંડી બધાએ એટલે આકરું પડી ગયું. આ તો ભાગ્યશાળીઓ વળી આ વાતને સાંભળવા આવ્યા. સાંભળે, રુચે, ગોઠે. આહાહા...! તદ્દન નિરાળો પ્રભુ... નિજાત્મચારિત્ર એમ કીધું ને?

‘બાહ્ય ક્રિયા છોડી...’ રાગની ક્રિયા શુભ આદિ છે એને છોડીને ‘પાપરૂપી અટવીને બાળનારો અગ્નિ છે.’ પુણ્ય અને પાપરૂપી સંસાર, એનો નાશ કરનારો ભગવાન છે. આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપની ઉત્પત્તિ કરનારો પ્રભુ આત્મા નથી. આહાહા...! શુભભાવને ઉત્પન્ન કરનારો પણ આત્મા નથી. આહાહા...! એણે બાહ્ય ક્રિયા છોડી છે તે પાપરૂપી અટવી, પાપરૂપી મોટું વન, શુભ અને અશુભભાવ મોટું વન... આહાહા...! એને (બાળવા માટે) અગ્નિ સમાન છે. એને બાળનારો છે, એને રાખનારો નથી. આહાહા...! ભગવાનઆત્માની જ્યાં રક્ષા કરે છે ત્યારે તે પુણ્ય-પાપને બાળનારો અગ્નિ છે. આમ વસ્તુ છે. કહો, ‘યશપાલજી’! આહાહા...!

 ગાથા-૧૪૮

આવાસેણ હીણો પબ્ધ્વો હોદિ ચરણદો સમણો ।

પુવ્વુત્તકમેણ પુણો તમ્હા આવાસયં કુજ્જા ।।૧૪૮ ।।

આવશ્યકેન હીનઃ પ્રબ્રષ્ટો ભવતિ ચરણતઃ શ્રમણઃ ।

પૂર્વોક્તક્રમેણ પુનઃ તસ્માદાવશ્યકં કુર્યાત્ ।।૧૪૮ ।।

અત્ર શુદ્ધોપયોગાભિમુખસ્ય શિક્ષણમુક્તમ્ ।

અત્ર વ્યવહારનયેનાપિ સમતાસ્તુતિવંદનાપ્રત્યાખ્યાનાદિષડાવશ્યકપરિહીણઃ શ્રમણશ્ચારિત્ર-પરિબ્રષ્ટ ઇતિ યાવત્, શુદ્ધનિશ્ચયેન પરમાધ્યાત્મભાષયોક્તનિર્વિકલ્પસમાધિસ્વરૂપ-પરમાવશ્યકક્રિયાપરિહીણશ્રમણો નિશ્ચયચારિત્રબ્રષ્ટ ઇત્યર્થઃ । પૂર્વોક્તસ્વવશસ્ય પરમજિનયોગીશ્વરસ્ય નિશ્ચયાવશ્યકક્રમેણ સ્વાત્માશ્રયનિશ્ચયધર્મશુક્લધ્યાન સ્વરૂપેણ સદાવશ્યકં કરોતુ પરમમુનિરિતિ ।

આવશ્યકે વિરહિત શ્રમણ ચારિત્રથી પ્રબ્રષ્ટ છે;

તેથી યથોક્ત પ્રકાર આવશ્યક કરમ કર્તવ્ય છે. ૧૪૮.

અન્વયાર્થ :- [આવશ્યકેન હીનઃ] આવશ્યક રહિત [શ્રમણઃ] શ્રમણ [ચરણતઃ] ચરણથી [પ્રબ્રષ્ટઃ ભવતિ] પ્રબ્રષ્ટ (અતિ બ્રષ્ટ) છે; [તસ્માત્ પુનઃ] અને તેથી [પૂર્વોક્તક્રમેણ] પૂર્વોક્ત કરમથી (પૂર્વે કહેલી વિધિથી) [આવશ્યકં કુર્યાત્] આવશ્યક કરવું.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) શુદ્ધોપયોગસંમુખ જીવને શિખામણ કહી છે.

અહીં (આ લોકમાં) વ્યવહારનયે પણ, સમતા, સ્તુતિ, વંદના, પ્રત્યાખ્યાન વગેરે છ આવશ્યકથી રહિત શ્રમણ ચારિત્રપરિબ્રષ્ટ (ચારિત્રથી સર્વથા બ્રષ્ટ) છે; શુદ્ધનિશ્ચયે, પરમ-અધ્યાત્મભાષાથી જેને નિર્વિકલ્પ-સમાધિસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે એવી પરમ આવશ્યક ક્રિયાથી રહિત શ્રમણ નિશ્ચયચારિત્રબ્રષ્ટ છે;—આમ અર્થ છે. (માટે) સ્વવશ પરમજિનયોગીશ્વરના નિશ્ચય-આવશ્યકનો જે કરમ પૂર્વે કહેવામાં આવ્યો છે તે કરમથી (—તે વિધિથી), સ્વાત્માશ્રિત એવા નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય-શુક્લધ્યાનસ્વરૂપે, પરમ મુનિ સદા આવશ્યક કરો.

ગાથા-૧૪૮ ઉપર પ્રવચન

૧૪૮ ગાથા.

આવાસણ હીણો પબ્ધો હોદિ ચરણદો સમણો ।

પુવ્વુત્તકમેણ પુણો ત્હા આવાસયં કુજ્જા ।।૧૪૮ ।।

આવશ્યકે વિરહિત શ્રમણ ચારિત્રથી પ્રભ્રષ્ટ છે;

તેથી યથોક્ત પ્રકાર આવશ્યક કરમ કર્તવ્ય છે. ૧૪૮.

‘ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં) શુદ્ધોપયોગસંમુખ જીવને શિખામણ દીધી છે.’ આહાહા...! એ ક્રિયા જેટલી છે એ બધી અશુદ્ધઉપયોગ છે. આહાહા...! એ અશુદ્ધઉપયોગ છોડીને શુદ્ધોપયોગ સન્મુખ જીવને, અંતર શુદ્ધઉપયોગ જે શુભ-અશુભ રહિત.. આહાહા...! શુભ-અશુભભાવ રહિત શુદ્ધોપયોગ સન્મુખ થયો છે. એટલે કે શુભથી છૂટીને પણ અંદરમાં જવા માગે છે હવે. આહાહા...! એવા જીવને શિખામણ દીધી છે. આહાહા...! આવા આત્માને આ શિખામણ આપી છે, કહે છે.

‘અહીં (આ લોકમાં) વ્યવહારનયે પણ, સમતા, સ્તુતિ, વંદના, પ્રત્યાખ્યાન વગેરે છ આવશ્યકથી રહિત શ્રમણ...’ એ છ પ્રકારના વ્યવહાર છે એનાથી પણ ભ્રષ્ટ છે તે ‘ચારિત્રપરિભ્રષ્ટ (ચારિત્રથી સર્વથા ભ્રષ્ટ) છે;...’ જુઓ ખુબી! નિશ્ચય તો છે પણ છ વ્યવહારથી ભ્રષ્ટ છે તોપણ એ ભ્રષ્ટ છે. શુભભાવમાં ન રહે અને અશુભમાં આવી જાય છે (એ ભ્રષ્ટ છે). આહાહા...! આવી વાત છે. ‘વ્યવહારનયે પણ,...’ આહાહા...! ‘સમતા,...’ વ્યવહાર ‘સ્તુતિ,...’ પ્રભુની ‘વંદના,...’ ગુરુની. ‘પ્રત્યાખ્યાન,...’ વસ્તુની ‘વગેરે છ આવશ્યકથી રહિત શ્રમણ...’ વ્યવહારના છ આવશ્યકથી રહિત છે એ પણ ‘શ્રમણ ચારિત્રપરિભ્રષ્ટ (ચારિત્રથી સર્વથા ભ્રષ્ટ) છે;...’ કારણ કે અશુભમાં છે એ. આહાહા...! શુભમાં જે નથી. નિશ્ચય સહિતની વાત છે, હોં! એકલો વ્યવહાર નહિ. નિશ્ચય જ્યાં છે અને વ્યવહાર નથી તો એ પણ ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ છે, એમ કહે છે. આહાહા...! કારણ કે તે ઠેકાણે વ્યવહાર આવ્યા વિના રહે નહિ. પૂર્ણ સ્વરૂપ જ્યાં નથી ત્યાં શુભરાગ આવે. વ્યવહારનયનો વિષય હોય છે, આવે છે. ભલે એનું ફળ બીજું હો પણ એ આવ્યા વિના રહેતો નથી. છ આવશ્યકનો વિકલ્પ જ ન હોય, એકલો નિર્વિકલ્પ જ કોઈ મુનિ હોય એમ બની શકે નહિ. આહાહા...! એ તત્કાળ એકદમ અંદરમાં ચોથે, પાંચમેથી સાતમે ચડીને ગયો હોય, સ્થિર (થયો તો) અંતર્મુહૂર્તમાં શ્રેણી માંડીને કેવળ થઈ જાય, એ વાત જુદી. આહાહા...! પણ જે કાંઈ નિશ્ચય સહિત વ્યવહારથી પણ ભ્રષ્ટ છે, નિશ્ચય સહિતની વાત છે, નિશ્ચય તો છે પણ જો આ વ્યવહારથી પણ ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! ચારિત્ર.

‘છ આવશ્યકથી રહિત શ્રમણ ચારિત્રપરિભ્રષ્ટ (ચારિત્રથી સર્વથા ભ્રષ્ટ) છે; શુદ્ધનિશ્ચયે, પરમ-અધ્યાત્મભાષાથી જેને નિર્વિકલ્પ-સમાધિસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે એવી પરમ આવશ્યક ક્રિયાથી રહિત...’ આહાહા...! જ્યારે નિશ્ચય આત્માના અવલંબનમાં છે અને વળી છ આવશ્યક પણ નથી, વ્યવહારના શુભ વિકલ્પ પણ નથી એ પણ ભ્રષ્ટ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! તો ‘શુદ્ધનિશ્ચયે, પરમ-અધ્યાત્મભાષાથી...’ આહાહા...! ‘જેને નિર્વિકલ્પ-સમાધિસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે...’ રાગ રહિત શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... શાંતિ... એવું જેને કહેવામાં આવે છે. ‘એવી પરમ આવશ્યક ક્રિયાથી રહિત...’ એવી જે નિશ્ચયની પરમક્રિયાથી રહિત એ ‘શ્રમણ નિશ્ચયચારિત્રભ્રષ્ટ છે;...’ ઓલો વ્યવહારચારિત્ર ભ્રષ્ટ છે, આ નિશ્ચયચારિત્ર ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! વ્યવહાર આવે છે ને? સાંજ-સવાર પડિક્કમણામાં વ્યવહારમાં આવે પણ એનું જોર છે નિશ્ચયમાં. વિકલ્પ આવે છે પણ જોર નિશ્ચયમાં છે. આદરણીય નથી. પણ આવ્યા વિના રહેતો નથી. અને ન જ હોય અને નિશ્ચય એકલું કરે તોપણ કહે છે ભ્રષ્ટ છે. તો પછી નિશ્ચય જ્યાં નથી ત્યાં તો ભ્રષ્ટમાં ભ્રષ્ટ છે. નિશ્ચયથી પણ ભ્રષ્ટ છે અને વ્યવહારથી પણ ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! કીધું?

‘(ચારિત્રથી સર્વથા ભ્રષ્ટ) છે;...’ વ્યવહાર નથી ત્યાં ચારિત્રથી સર્વથા ભ્રષ્ટ છે. માટે ‘શુદ્ધનિશ્ચયે, પરમ અધ્યાત્મભાષાથી જેને નિર્વિકલ્પ-સમાધિસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે...’ આહાહા...! ‘સમાધિવરમુત્તમ દિંત્તુ’ લોગસ્સમાં આવે છે, નહિ? ક્યાં અર્થની ખબર મળે? ગડિયા હાંકે રાખે. સમાધિ કોને કહેવી? એ લોગસ્સ તો કર્યું હશે. નથી કર્યું? ઠીક! જોડાઈ ગયા પાછા લોઢામાં. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે ‘નિર્વિકલ્પ-સમાધિસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે...’ વ્યવહારથી ભ્રષ્ટ છે એ તો ભ્રષ્ટ છે જ પણ નિશ્ચયમાં પણ જે નથી તે પણ ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! છે? ‘નિશ્ચયચારિત્રભ્રષ્ટ છે;...’ ઓલો વ્યવહારચારિત્ર ભ્રષ્ટ છે. ‘આમ અર્થ છે.’ આહાહા...! પાઠમાં છે ને? ‘આવાસણ હૈણો પલ્લવો હોદિ ચરણદો સમણો’. એમાંથી આ કાઢ્યું. વ્યવહાર આવશ્યકથી હીણ, નિશ્ચય આવશ્યકથી હીણ. આહાહા...! ભલે હેય છે, એનું ફળ સંસાર છે પણ આવ્યા વિના રહે નહિ. છદ્મસ્થને પૂર્ણ વીતરાગ નથી ત્યાં સુધી શુભરાગ વ્યવહાર છ આવશ્યક આવે, નિશ્ચય ભાન હોવા છતાં. અંદર ઠરી શકે નહિ તો આવે. એ જો ન હોય તો વ્યવહારથી પણ ભ્રષ્ટ છે. અને નિશ્ચયમાં સ્વનું આલંબન નથી તો એ નિશ્ચયથી ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! આવી વાતું છે. નોકરીમાં ન્યાં ક્યાંય સંભળાય એવું નથી આખો દિ’. આહાહા...! ‘આમ અર્થ છે.’

‘(માટે) સ્વવશ પરમજિનયોગીશ્વરના નિશ્ચય-આવશ્યકનો જે ક્રમ પૂર્વે કહેવામાં આવ્યો...’ પોતાને વશ પરમ પરમજિનયોગીશ્વર. આહાહા...! પરમ યોગીશ્વર. આ શુભભાવ કીધા ઇ આવશ્યકનો શુભભાવ, ડોં! બીજો શુભ નહિ. આવશ્યકનો શુભભાવ. આવશ્યકના જે શુભભાવ

છે એનાથી ભ્રષ્ટ છે તે ભ્રષ્ટ છે. બીજા શુભભાવની અહીં વાત નથી. સમજાણું? આ ફેર છે. આવશ્યકના જે સામાયિકનો જે શુભભાવ છે એનાથી જે ભ્રષ્ટ છે વ્યવહારચારિત્રથી ભ્રષ્ટ છે. બીજા જે શુભભાવ થાય એ તો વળી બધી રીતે ભ્રષ્ટ છે. આહાહા...! ભારે વાત.

‘સ્વવશ પરમજિનયોગીશ્વરના નિશ્ચય-આવશ્યકનો જે ક્રમ પૂર્વે કહેવામાં આવ્યો છે તે ક્રમથી (-તે વિધિથી)...’ લ્યો, તે વિધિ આવી. પેલું નહોતું આવ્યું? વિધિ અનુસાર. ન્યાં વળી કર્મને અનુસાર, કોઈ કહે છે. આવ્યું હતું ને? વિધિ અનુસાર. વિધિ અનુસાર એટલે ન્યાં શાસ્ત્રની વિધિ, એ વિધિ અનુસાર. ન્યાં વિધિને (એટલે) કર્મને અનુસાર એમ નથી. ... થયો હતો ને? અહીં એ કહ્યું, જુઓ! ‘પૂર્વે કહેવામાં આવ્યો છે તે ક્રમથી (-તે વિધિથી) સ્વાત્માશ્રિત એવાં (પોતાના આત્માને આશ્રિત એવા) નિશ્ચય-ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય-શુદ્ધધ્યાનસ્વરૂપે, પરમ મુનિ સદા આવશ્યક કરો.’ પરમ મુનિ સદા આ રીતનું આવશ્યક કરો. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)